

PRIESKUM ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA UČITEĽOV NA SLOVENSKU ZAMERANÉHO NA INKLUZÍVNE VZDELÁVANIE A PRÁCU SO ŽIAKMI SO ŠPECIÁLNYMI VÝCHOVNOVZDELÁVACÍMI POTREBAMI

Zuzana Osvaldová¹, Veronika Vrabcová¹

¹Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, Ružová 13, 974 01 Banská Bystrica,
Slovenská republika

Link to this article: <https://doi.org/10.11118/lifele20211101059>

Podáno: 13. 3. 2020, Prijato: 11. 12. 2020

To cite this article: OSVALDOVÁ ZUZANA, VRABCOVÁ VERONIKA. 2021. Prieskum ďalšieho vzdelávania učiteľov na Slovensku zameraného na inkluzívne vzdelávanie a prácu so žiakmi so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami. *Lifelong Learning - celoživotní vzdělávání*, 11 (1): 59–74.

Abstrakt

V súčasnej dobe, kedy sa v školách učitelia stretávajú s mnohými žiakmi, ktorí preukazujú rôzne odchýlky od normy, je dôležité, aby učitelia vedeli k týmto žiakom zvoliť správny prístup. Učitelia by mali byť vybavení takými pedagogickými vedomosťami a zručnosťami, ktoré im umožnia voľiť ku všetkým žiakom správny prístup.

Cieľom prieskumu je zmapovať aktuálnu ponuku vzdelávacích programov v Slovenskej ako aj Českej republike pre učiteľov nižšieho sekundárneho stupňa vzdelávania v rámci ich ďalšieho kontinuálneho vzdelávania so zameraním na inkluzívne vzdelávanie a prácu so žiakmi so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami. Štúdiom príslušným dostupných dokumentov sme zistili, že v Slovenskej republike je

pre učiteľov 2. stupňa ZŠ v ponuke 14 platných vzdelávacích programov k danej problematike, z toho je 10 inovačného, 3 aktualizáčného a 1 špecializačného charakteru. Všetky programy patria do skupiny formálneho vzdelávania. V Českej republike sme identifikovali šesť vzdelávacích programov, ktoré sa venujú predmetnej problematike.

Klíčová slova: Kontinuálne vzdelávanie učiteľov, inkluzívne vzdelávanie, vzdelávacie programy, žiak so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami

SURVEY OF IN-SERVICE TEACHER EDUCATION IN SLOVAKIA FOCUSED ON INCLUSIVE EDUCATION AND WORK WITH PUPILS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Abstract

Nowadays, teachers encounter many students in schools that show different deviations from the norm; therefore, they need to know how to choose the right approach for the students. Teachers should be equipped with the pedagogical knowledge and skills that would enable them to adopt the most suitable method for each pupil.

The survey aims to map the current offer of continuing professional development programmes in Slovakia and the Czech Republic for the teachers of lower secondary schools focused on inclusive education and work with students with special educational needs. Through a study of the relevant available documents, we found out that in the Slovak Republic, there are 14 certified educational programmes for lower secondary school teachers dealing with this issue, of which 10 are innovative, 3 updating and 1 of specialization nature. All programmes are part of formal education. In the Czech Republic, we have identified six educational programmes that address this issue.

Keywords: Continuing teacher development, inclusive education, educational programmes, pupils with special educational needs

V posledných rokoch sme svedkami zmien v mnohých oblastiach života nielen u nás, ale takmer vo všetkých okolitých krajinách. Jednou z týchto zmien je reformovanie školských systémov, s čím súvisí aj vznik rôznych zásadných dokumentov, ktoré na strane jednej analyzujú doterajší stav výchovy a vzdelávania a na strane druhej predkladajú vízie, kam by sa vzdelávanie malo uberať. Mení sa pohľad na školu, ako aj na samotného učiteľa. Zaznamenávame snahy o zmenu obsahu profesie a v jej rámci o potrebu zmeny osobnej perspektívy profesionála. Okrem zmeny v ponímaní statusu učiteľa z transmisívneho odovzdávateľa poznatkov na pomáhajúceho a reflexívneho profesionála, vidíme podstatné zmeny profesionálnej a osobnej perspektívy, najmä v biodromálnom poňatí učiteľskej profesie, a to zdôraznením jeho zmysluplného celoživotného rozvoja (Kasáčová, 2004), ktoré sa uskutočňuje prostredníctvom formálneho, neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa. Umožňuje každému doplniť, rozšíriť a prehĺbiť si získané vzdelanie, rekvalifikovať sa alebo uspokojiť svoje záujmy. Uskutočňuje sa v inštitúciách ďalšieho vzdelávania, v školách, školských a mimoškolských zariadeniach.

1 KONTINUÁLNE VZDELÁVANIE UČITEĽOV

V odbornej literatúre nájdeme množstvo definícií, charakteristík učiteľa. Vyžaduje sa od neho, aby bol dobrým človekom, modelom pre žiakov v sebarozvoji a sebarealizácii, pred vzťahom k svojmu predmetu má uprednostniť osobnosť žiaka. Učiteľ modifikuje svoje profesionálne prístupy, činnosti, vzhľadom na také faktory, akými sú charakteristiky žiakov, stupeň a typ školy, vyučovací predmet. Učiteľ má nadobudnúť vzdelanie, pedagogickú spôsobilosť emocionalizovať vyučovanie, prenášať svoj entuziazmus na žiakov, stimulovať ich k samostatnosti a tvorivosti, rešpektovať jedinečnosť žiakov, podporovať ich sebadôveru, tolerovať odlišné názory, uprednostňovať pozitívne hodnotenie, morálne socializovať žiakov, utvárať priaznivú sociálnu klímu. (Blaško, 2009). Jedným slovom učiteľ je profesionál. Čo sa od učiteľa – profesionála vyžaduje a očakáva sformuloval Z. Helus (1995):

- 1) Učiteľ má byť **odborníkom** zväčša na úrovni magisterského vzdelania, s čím súvisí forma a úroveň jeho pregraduálnej prípravy – **kvalifikácia**.

- 2) Okrem poznatkovej, inštrumentálnej, názorovej a postojovej vybavenosti tiež patričná **osobnostná zrelosť – plnohodnotná osobnosť**.
- 3) Učiteľ má byť **akceptovateľným partnerom** pre rodičov, predstaviteľov obce, iných odborníkov (psychológov, lekárov a i.), s ktorými vstupuje do kontaktu v záujme rozvoja osobnosti svojich žiakov – **spoločenský status**.
- 4) Nové impulzy, korekcie, nové metódy práce a pod. by mali spoluutvárať veľkú dynamiku v oblasti vzdelávania učiteľov. A tí by mali mať tomu zodpovedajúce možnosti, resp. povinnosti vyrovnávať sa s touto podstatnou skutočnosťou v rôznych formách svojho **ďalšieho, postgraduálneho vzdelávania – profesionálna perspektíva**.

Neodmysliteľnou súčasťou existencie učiteľa v školskom prostredí je jeho ďalšie vzdelávanie, ktoré má nielen zabezpečiť zvýšenie finančného ohodnotenia, ale má prispieť k rozšíreniu, aktualizovaniu či inovovaniu doterajších poznatkov, skúseností, kompetencií a i. Ďalšie vzdelávanie je nepostrádateľným komunikačným prostriedkom pre celonárodnú vzdelávaciu politiku (Kohnová, 2003). Kontinuálnym vzdelávaním rozumieme systém formálneho, neformálneho a neinštitucionálneho vzdelávania učiteľov, ktoré plnia konkrétne funkcie, realizujú stanovené vzdelávacie ciele a vytvárajú špecifický subsystém prípravného a celoživotného vzdelávania, v ktorom sú vzájomne prepojené, organizované a riadené podľa istých zásad a sú vyjadrením školskej politiky štátu (Rosa, 2000).

Formálne vzdelávanie sa (*formal learning*) sa vzťahuje k vzdelávacím inštitúciám a vedie k udeleniu oficiálne uznávaných dokladov o nadobudnutí kvalifikácie. Formálnym vzdelávaním sa rozumie tak pregraduálna príprava učiteľov, ako aj všetky inštitucionalizované formy ďalšieho vzdelávania, ktoré sa podieľajú na profesionálnom raste učiteľov.

Neformálne vzdelávanie sa (*non-formal learning*) prebieha popri hlavných prúdoch a nie je ukončené dosiahnutím oficiálnych dokladov. Môže mať intrakomunitný obsah (pracovisko, hnutie, rôzne organizácie). Niekedy môže byť simultánnou súčasťou vedúcou k formálnemu vzdelávaniu.

Ineinštitucionálne vzdelávanie sa (*informal learning*) je prirodzenou súčasťou každodenného života a na rozdiel od vyššie uvedených nemusí byť zámerné, ani uvedomené, no napriek tomu prispieva k rozširovaniu vedomostí, zručností a podieľa sa na utváraní postojov. V práci učiteľa sa podieľa na tom, čo sa označuje ako „skryté kurikulum“. Podstatnou mierou prispieva práve k rozvíjaniu schopností, zručností a „chcenia“ pokračovať v ďalšom vzdelávaní (Kasáčová, 2004).

V procese získavania potrebných kompetencií a zručností učiteľov po pregraduálnej príprave učiteľov, podstatné miesto patrí ponuke a možnostiam, ktoré majú učitelia v rámci svojho ďalšieho profesijného rozvoja. Podľa Zákona č. 138/2019 Z.z. o pedagogických a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov profesijný rozvoj je proces:

- a) prehlbovania, zdokonaľovania a rozširovania profesijných kompetencií,
- b) získavania profesijných kompetencií na výkon špecializovaných činností,
- c) získavania profesijných kompetencií vyššieho kariérového stupňa,
- d) overovania profesijných kompetencií na zaradenie do vyššieho kariérového stupňa,
- e) získavania vzdelania na splnenie kvalifikačných predpokladov na výkon ďalšej pracovnej činnosti,
- f) využívania a hodnotenia získaných profesijných kompetencií.

Profesijný rozvoj sa riadi plánom profesijného rozvoja, ktorý vyplýva zo zamerania školy. Vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov podľa tohto zákona sa organizuje ako: a) kvalifikačné vzdelávanie, b) funkčné vzdelávanie, c) špecializačné vzdelávanie, d) adaptačné vzdelávanie, e) predatestačné vzdelávanie, f) inovačné vzdelávanie, g) aktualizácie vzdelávanie. Vzdelávanie sa poskytuje ako program vzdelávania jednoduchý alebo členený na moduly. Kvalita programu vzdelávania a kvalita modulu programu vzdelávania sa overuje schválením programu vzdelávania; schválením modulu programu vzdelávania. Kvalita priebehu vzdelávania je zabezpečené dodržiavaním materiálnych, priestorových, personálnych a ďalších podmienok, za ktorých bol program vzdelávania schválený.

2 INKLUZÍVNE VZDELÁVANIE V LEGISLATÍVE

Filozofia inklúzie sa opiera o základné hodnoty zdôrazňujúce ľudskú dôstojnosť, ľudské práva a odlišnosť ako normalitu. Autorský kolektív Projektu inkluzívnej edukácie (2014) cituje podľa S. Stubbsa a A. Arnesena a kol. nasledovné východiskové hodnoty inklúzie: rovnosť a sociálnu spravodlivosť, toleranciu, vzájomný rešpekt, participáciu (byť súčasťou komunity, demokratické hodnoty, prístup ku kvalitnému vzdelávaniu a možnosť svojho rozvoja, rovnováha medzi jednotou komunity a diverzitou).

Pojem inkluzívneho vzdelávania nie je v slovenskej legislatíve definovaný. Odporúčania pracovnej skupiny pre inkluzívne vzdelávanie Rady vlády

SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť z 14. 6. 2011 v bode 4 uvádzajú: „Pri definícii pojmu *inkluzívne vzdelávanie* pracovná skupina vychádza z príslušných dokumentov UNESCO (Policy Guidelines on the Inclusion in Education, 2009), Rady Európy a Európskej agentúry pre rozvoj špeciálneho vzdelávania (Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, 2018). Inkluzívne vzdelávanie znamená vytvoriť v školách pre všetkých žiakov bez rozdielu také podmienky na vzdelávanie, ktoré im pomôžu prekonať bariéry v učení a podporia rozvoj ich individuálneho potenciálu. Inkluzívny prístup je definovaný, ako „bezpodmienečné akceptovanie špeciálnych potrieb všetkých detí“ (Bagalová, Bizíková, Fatulová, 2015). Úsilie o rozvíjanie inkluzívneho vzdelávania je bezprostredne späté s úsilím o napĺňanie univerzálneho práva na vzdelanie, ktoré na základe medzinárodných zmlúv o ľudských právach prislúcha každému dieťaťu (Bagalová, Bizíková, Fatulová, 2015). Inkluzívne vzdelávanie sa v samej podstate netýka len nejakých špecifických skupín žiakov, ale všetkých žiakov, ktorí sú súčasťou procesu výchovy a vzdelávania – sú teda súčasťou školského prostredia, v ktorom je každý žiak niečím špecifický.

Dňa 6. júna 2018 vláda Slovenskej republiky schválila Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania na Slovensku. Jedným zo základných prvkov zmien v školstve má byť zvýšenie iluzívnosti systému. Súčasný stav inkluzívneho vzdelávania v podmienkach slovenského školstva podrobne popisuje Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania Učiace sa Slovensko (Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania 2018-2027), ktorý konštatuje, že situácia pre celostné individualizované a inkluzívne vzdelávanie je nepriaznivá. Súčasný vzdelávací systém neumožňuje vytvárať v školách flexibilné vzdelávacie prostredie, ktoré by bez problémov dokázalo absorbovať väčší počet detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v rámci individuálnej integrácie. Riaditelia či učitelia, ktorí sa napriek týmto podmienkam rozhodnú deti so špecifickými výchovnovzdelávacími potrebami integrovať do bežných škôl a tried, narážajú pri tom na nedostatočnú podporu, čo sa prejavuje v nedostatku financií na zabezpečenie napĺňania rôznorodých vzdelávacích potrieb žiakov, absencie metodického vedenia a ďalšieho vzdelávania. Nedostatočný je aj počet asistentov, psychologov, špeciálnych pedagógov a iných odborníkov v školách (Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania 2018-2027). Na stanovovanie si inkluzívnych cieľov nie sú spravidla pripravení ani učitelia, zriaďovatelia škôl a ani očakávania zo strany rezortu školstva neboli doposiaľ takto formulované. To ovplyvňuje aj

očakávania rodičov. Pre zmenu vyššie uvedeného príslušné orgány navrhli celý rad opatrení, ktoré majú tento stav zmeniť.

Inkluzívna škola je zamýšľaná pre všetky deti, ochotná a schopná prijať a pracovať so žiakmi na plnom rozvoji ich potenciálu. Deti so zdravotným alebo sociálnym znevýhodnením a inými špeciálnymi vzdelávacími potrebami alebo s mimoriadnym nadaním v určitej oblasti sa v nej zúčastňujú na vzdelávaní bez toho, aby vznikali prekážky a obmedzenia pre ne samotné alebo pre ostatné deti v skupine či triede. Škola, ktorá za pomoci vhodných nástrojov identifikuje individuálne dispozície a potreby každého žiaka, sleduje a hodnotí jeho progres, priebežne individualizuje jeho vzdelávací plán. Takáto škola má tieto princípy zabudované vo svojej kultúre, poslaní a vízii, jej fyzické prostredie je flexibilné a podporuje tvorivosť v súlade s aktuálnymi poznatkami (Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania 2018–2027). Aby vyššie uvedené vízie zmien však neboli len intuitívne, je potrebné venovať pozornosť práve učiteľom. Ako je zdôraznené v Národnom programe rozvoja výchovy a vzdelávania v SR, súčasťou inkluzívnej školy je učiteľ ako podporovateľ na individuálny úspech orientovanej vzdelávacej kultúry s primeranými a zároveň vysokými očakávaniami na každého žiaka. Takýto učiteľ je vybavený kompetenciami a zručnosťami potrebnými k rozsiahlej individualizácii.

3 CIEĽ A METODOLÓGIA

Cieľom nášho prieskumu bolo zmapovať aktuálnu ponuku ďalšieho vzdelávania učiteľov v oblasti inkluzívneho vzdelávania a práci so žiakmi so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami. Ako uvádza Gavora *et al.* (2010) a Rusnáková (2015), prieskum je nižšia forma empirického skúmania, ktorého cieľom je získavať informácie, popísať stav vecí. Cieľ sme dosahovali pomocou prieskumnej metódy kvantitatívna obsahová analýza. (Gulová, Šíp, a i. 2013) Prieskumnú vzorku tvorili platné akreditované vzdelávacie programy kontinuálneho vzdelávania učiteľov v Slovenskej republike (platné k 18. 10. 2019 a dostupné na internetovej stránke Ministerstva školstva vedy, výskumu a športu SR), a vzdelávacie programy pre učiteľov v Českej republike (platné k 1. 2. 2020 a dostupné na internetovej stránke Národného pedagogického inštitutu Českej republiky). Na základe analýzy dostupných informácií o jednotlivých vzdelávacích programoch (názov, anotácia, moduly, témy) sme vybrali tie vzdelávacie programy, ktoré sa obsahovo zameriavajú

na problematiku inkluzívneho vzdelávania v ZŠ a prácu so žiakmi so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami.

4 ZISTENIA – SÚČASNÁ PONUKA VZDELÁVACÍCH PROGRAMOV PRE UČITEĽOV

Oblasť inkluzívneho vzdelávania je aktuálnou problematikou rezortu školstva v medzinárodnom meradle. Jednotlivé krajiny sa s ňou vyrovnávajú rôzne. Na Slovensku sa problematike inkluzívneho vzdelávania venujú viacerí autori, napr. Zelina, Gábor, Klein, Šilonová, Porubský, Lechta, a i. „Myšlienka inkluzívneho vzdelávania je nevyhnutným, ale do istej miery aj módnym trendom v pedagogike, podobne, ako to bolo po roku 1989 s integratívnym vzdelávaním. Prílišná horlivosť a zároveň nepripravenosť na integráciu žiakov so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami spôsobila mnohokrát opačný efekt. Preto by sme sa mali poučiť a votázkach inkluzívnej pedagogiky postupovať pomaly a uvažene” Horňák (2010).

K 18. 10. 2019 Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky aktualizovalo ponuku akreditovaných vzdelávacích programov v rámci kontinuálneho vzdelávania. S platnou akreditáciou je v ponuke pre pedagogických a odborných zamestnancov 705 vzdelávacích programov, ktoré poskytujú rôzne inštitúcie, pričom najväčšie zastúpenie patrí Metodicko-pedagogickému centru. Z uvedeného počtu k 31. 12. 2019 stratilo svoju platnosť 175 vzdelávacích programov. Aktuálne platných je 530 vzdelávacích programov. Z daného počtu sme identifikovali 14 programov, ktoré sa svojim obsahom zameriavajú na rôzne oblasti práce so žiakmi so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami, inkluzívneho vzdelávania, pričom cieľovou skupinou sú nielen učitelia nižšieho a vyššieho sekundárneho stupňa vzdelávania, ale aj vychovávatelia, majstri odbornej výchovy, pedagogickí asistenti a iní odborní zamestnanci. Z daného počtu (14) vzdelávacích programov je 10 programov akreditovaných v duchu inovačného vzdelávania, ktoré je zamerané na prehĺbenie, rozšírenie a inováciu profesijných kompetencií a na uplatnenie najnovších poznatkov alebo skúseností z praxe vo výchove a vzdelávaní (Zákon č. 138/2019 Z.z. §55, ods.1). Ďalšie tri programy sú aktualizácie a jeden je špecializačný. Cieľom aktualizácie vzdelávania je udržiavanie alebo obnovovanie profesijných kompetencií, získavanie nových vedomostí, informácií a zručností (Zákon č. 138/2019 Z.z. §57, ods.1). Špecializačné vzdelávanie je zamerané na

získanie profesijných kompetencií potrebných na výkon špecializovaných činností (Zákon č. 138/2019Z.z. §49, ods.1).

Uvedený počet vzdelávacích programov (530) predstavuje akreditované vzdelávacie programy. Okrem nich je pre učiteľov k dispozícii množstvo ďalších neakreditovaných vzdelávaní, o ktorých komplexná evidencia neexistuje. Ako vyplýva zo zistení autorov prieskumu To dá rozum (Miškolci, 2019), napriek veľkej ponuke vzdelávacích programov, pedagogickí a odborní zamestnanci pociťujú nedostatok vhodnej ponuky možností profesijného rozvoja v oblasti vyučovania žiakov so špeciálnymi potrebami. Oblasť vyučovania žiakov a žiačok so špeciálnymi potrebami zaradil medzi hlavné potreby profesijného rozvoja najväčší podiel učiteľov zapojených do medzinárodnej štúdie OECD TALIS 2013. Podľa uvedeného prieskumu sa učitelia ZŠ na druhom stupni na Slovensku zhodujú s priemerom učiteľov zo všetkých krajín OECD v identifikovaní najvyššej potreby profesijne sa rozvíjať práve v oblasti vyučovania žiakov so špeciálnymi potrebami. Túto potrebu identifikovalo 18,8 % učiteľov na Slovensku a 22,3 % učiteľov v priemere OECD krajín. Posledné meranie TALIS 2018 potvrdzuje zistenia spred piatich rokov. Podľa TALIS 2018 sa len 36,3 % učiteľov a učiteľiek na Slovensku cíti dostatočne pripravených na vyučovanie v prostredí triedy so žiakmi so zmiešanými schopnosťami (priemer OECD krajín je 44,1 %). Učitelia na Slovensku sa teda sami necítia dostatočne pripravení individualizovať svoje vyučovacie metódy voči deťom s rôznymi potrebami a schopnosťami.

V tabuľke I uvádzame prehľad vzdelávacích programov, určených pre učiteľov pôsobiacich na druhom stupni základnej školy. Kompletný zoznam je dostupný na internetovej stránke Ministerstva školstva SR <http://www.minedu.sk/data/att/14341.pdf>

Ako môžeme vidieť ide o obsahovo rozmanité vzdelávacie programy, ktoré venujú pozornosť jednak samotnej tvorbe individuálnych vzdelávacích programov, edukácii nadaných a talentovaných žiakov, inkluzívnej škole, ako aj rôznym oblastiam práce so žiakmi so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami (poruchy správania, poruchy autistického spektra, poruchy emocionality, poruchy učenia sa). Na prvý pohľad sa môže zdať, že 14 vzdelávacích programov z počtu 530 v dobe, kedy žiakov so ŠVVP pribúda je veľmi málo. Určiť čo je málo a čo nie, nie je jednoduché a ani to nie je naším zámerom. Popri množstve ponúk vzdelávacích programov je veľmi dôležitá ich samotná kvalita a to nielen formálna, ktorú vzhľadom na udelenú akreditáciu dané programy splniť museli, ale predovšetkým kvalita obsahová, ako

Tabuľka I: Aktuálna ponuka vzdelávacích programov v rámci kontinuálneho vzdelávania (aktualizované 18. 10. 2019)

Názov vzdelávacieho programu	Poskytovateľ	Druh vzdelávacieho programu	Rozsah	Platnosť do:
„Poruchy emocionality, správania a učenia u žiakov“	GAMO a.s. Kyjevské námestie 6, 974 04 Banská Bystrica	aktualizačné	40	31. 12. 2020
„Tvorba individuálnych vzdelávacích programov“	Metodicko-pedagogické centrum	inovačné	90	31. 12. 2020
„Edukácia intelektovo nadaných detí v základnej škole“	Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie Cyprichova 42, 831 05 Bratislava	špecializačné	125	31. 12. 2021
„Spolupráca pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov v systéme inkluzívnej podpory detí a žiakov“	Metodicko-pedagogické centrum	aktualizačné	50	31. 12. 2022
„Inkluzívna trieda v procese tvorby, reflexie a akceptácie“	Arteia, o. z. Sibírska 65, 831 02 Bratislava	inovačné	65	31. 12. 2023
„Špecifická edukácia žiakov s poruchou autistického spektra v základnej a strednej škole“	Francesco - regioálne autistické centrum o. z. Vodárenská 3, 080 01 Prešov	inovačné	70	31. 12. 2024
„Východiská k tvorbe individuálnych výchovno-vzdelávacích programov pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“	Metodicko-pedagogické centrum	aktualizačné	40	31. 12. 2024

„Ako úspešne vzdelávať žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v bežnej triede základnej školy metódou združovania predstáv pre primárne vzdelávanie“	NODYS., s. r. o. Popradská cesta 3382/16A, 054 01 Levoča	Inovačné	110	31. 12. 2024
„INKULZÍVNA ŠKOLA v procese tvorby, reflexie a akceptácie“	Arteia, o. z. Sibírska 65, 831 02 Bratislava	inovačné	65	31. 12. 2024
„Výcvik v skupinových formách kolektívnej práce s deťmi a mládežou s poruchami správania. Zážitkový výcvik sebapoznávania“	Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie Cyprichova 42, 831 05 Bratislava	inovačné	110	31. 12. 2024
„Výcvik v skupinových formách kolektívnej práce s deťmi a mládežou s poruchami správania. Agresia a agresivita, sexuálne násilie“	Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie Cyprichova 42, 831 05 Bratislava	inovačné	110	31. 12. 2024
„Výcvik v skupinových formách kolektívnej práce s deťmi a mládežou s poruchami správania. Poruchy správania a dissociálny vývin“	Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie Cyprichova 42, 831 05 Bratislava	inovačné	110	31. 12. 2024
„Výcvik v skupinových formách kolektívnej práce s deťmi a mládežou s poruchami správania. Vybrané metódy skupinovej práce“	Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie Cyprichova 42, 831 05 Bratislava	inovačné	110	31. 12. 2024
„Výcvik v skupinových formách kolektívnej práce s deťmi a mládežou s poruchami správania. Expresívne prístupy v práci s deťmi a mládežou“	Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie Cyprichova 42, 831 05 Bratislava	inovačné	110	31. 12. 2024

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: <http://www.minedu.sk/data/att/14341.pdf>

aj personálna. A práve kvalita je často to, čo je z radov účastníkov vzdelávaní kritizované. Dokazujú to aj zistenia tímu prieskumu To dá rozum, kde respondenti a respondentky poukazovali na skutočnosť, že pokiaľ sa ponuka programov ďalšieho vzdelávania pre pedagogických a odborných zamestnancov aj javí byť pestrá z hľadiska kvantity, pokiaľ je zredukovaná na programy skutočne kvalitné, užitočné a aj relevantné pre prax, tak sa táto ponuka radikálne zúži (Miškolci, 2019).

Dôležitým faktorom ovplyvňujúcim rozhodnutie učiteľov pre to – ktoré vzdelávanie je aj dostupnosť informácií o vzdelávacom programe, ešte pred samotným prihlásením sa na vzdelávanie. V dnešnej technickej dobe, kedy takmer všetky informácie vieme mať hneď prostredníctvom internetu, by sme očakávali, že podrobnejšie informácie o vzdelávacích programoch budú tiež takto k dispozícii. Na internetovej stránke MŠ SR sa bez akýchkoľvek väčších problémov dostaneme k sumárnej informácií o aktuálnej ponuke, na strane druhej sú konkrétnejšie, detailnejšie informácie o vybranom vzdelávacom programe. Pre potreby tejto štúdie sme sa snažili vyhľadať bližšie špecifikované ciele, moduly, obsah ako aj personálne zabezpečenie (garant, lektori) jednotlivých vzdelávacích programov. Okrem ponuky Metodicko-pedagogického centra sme sa prostredníctvom, či už webových stránok jednotlivých inštitúcií alebo iného spôsobu vyhľadávania k požadovaným informáciám nedostali. To je dôvod prečo nie je možné realizovať akúkoľvek analýzu či porovnanie daných vzdelávacích programov.

V zmysle vyššie uvedeného nás zaujímalo, ako sú na tom učitelia v susednej Českej republike. Ďalšie vzdelávanie a profesijný rozvoj pedagogických pracovníkov škôl a školských zariadení zastrešuje „Národný inštitut pro další vzdělávání“ (NIDV). Ide o organizáciu priamo riadenú Ministerstvom školstva. K 1. 2. 2020 bolo na stránke príslušnej inštitúcie zverejnených 219 vzdelávacích programov určených pre učiteľov nižšieho sekundárneho stupňa vzdelávania (mnohé z nich boli určené aj pre učiteľov iných stupňov vzdelávania). Z nich sme identifikovali šesť takých, ktoré sa zameriavajú na prácu so žiakmi so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami alebo na inkluzívne vzdelávanie. Celkovo sa ponuka objavuje v systéme viackrát, nakoľko sa jednotlivé vzdelávacie programy ponúkajú v rôznych termínoch a miestach konania. V tabuľke II prezentujeme identifikované vzdelávacie programy. Názvy uvádzame v pôvodnom jazyku.

Na prvý pohľad možno zanedbateľné, ale pre príslušnú pedagogickú verejnosť dosť podstatné, česká databáza vzdelávacích programov na rozdiel od

Tabuľka II: Ponuka vzdelávacích programov NIDV pre učiteľov ZŠ v ČR

Názov vzdelávacieho programu	Cieľová skupina	Rozsah v hodinách
„Studium pro asistenty pedagoga pro asistenty se základním vzděláním (bez maturity)“	pedagogům MŠ, pedagogům ZŠ, asistenti pedagoga	147h
„Cesty spolu - Už vím, proč se tak chová“	učitelé MŠ, učitelé 1. stupně ZŠ, učitelé 2. stupně ZŠ, speciální pedagogové, výchovní poradci, vychovatelé školských zařízení, pedagogové volného času, odborní pracovníci školských poradenských zařízení	8h
„Stáže pedagogů - podpora rozvoje nadání dětí, žáků a studentů ve Zlínském kraji určeno pedagogům I. stupně základní školy“	pedagogům I. stupně základní školy	4h
„Cesty spolu - Učební typy a styly, motivace žáků“	učitelé 1. stupně ZŠ, učitelé 2. stupně ZŠ, asistenti pedagoga	8h
„Dva kroky k inkluzivní škole II.“	učitelé 1.stupně ZŠ, učitelé 2.stupně ZŠ, asistenti pedagoga, učitelé - vedoucí zájmových kroužků a klubů, speciální pedagogové	16h
„Jsme odlišní, jinak se učíme - výuka žáků s odlišnou úrovní nadání“	učitelé 1.stupně ZŠ, učitelé 2.stupně ZŠ	8h

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: <https://www.nidv.cz/vzdelavaci-programy>.

Platné k 1. 2. 2020

slovenskej databázy, poskytuje informácie o termíne, mieste konania vzdelávania, ako aj obsadenosti, tiež informácie o garantoch, lektoroch, vrátane kontaktov na nich, informácie o cene daného vzdelávania. Čo sa týka

obsahu, je zverejnená anotácia a pri niektorých vzdelávacích programoch sú uvedené aj podrobnejšie informácie o obsahu (konkrétne témy), moduloch do ktorých sa vzdelávanie člení. Na základe takto získaných informácií sa učiteľ dozvie, či dané vzdelávanie bude mať význam alebo nie v jeho ďalšom profesijnom rozvoji. Nakoľko cieľom nebolo realizovanie obsahovej analýzy jednotlivých vzdelávacích programov, ani iné hodnotenie ich obsahovej náplne, bližšie informácie špecifikujúce obsah z tohto dôvodu v tabuľke I a II neuvádzame.

ZÁVER

Ako sme už uviedli, od učiteľa – profesionála sa automaticky očakáva, že sa bude ďalej vo svojej praxi vzdelávať a rozvíjať za účelom skvalitňovania svojej výučby, zvyšovania odbornosti tak, aby prispieval k celostnému osobnostnému rozvoju žiakov na školách.

Cieľom prieskumu bolo zmapovať aktuálnu ponuku vzdelávacích programov v Slovenskej a v Českej republike pre učiteľov nižšieho sekundárneho stupňa vzdelávania v rámci ich ďalšieho kontinuálneho vzdelávania so zameraním na inkluzívne vzdelávanie a prácu so žiakmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Na základe analýzy obsahu jednotlivých vzdelávacích programov sme zistili, že je v Slovenskej republike pre učiteľov 2. stupňa ZŠ v ponuke 14 platných vzdelávacích programov zameraných na inkluzívne vzdelávanie a prácu so žiakmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. V Českej republike sme identifikovali 6 vzdelávacích programov, ktoré sa venujú predmetnej problematike.

Skúmaná problematika, je v súčasnosti aktuálna, ale vyžaduje si ešte viac pozornosti.

Je dôležité, aby toto mali na pamäti aj tvorcovia vzdelávacích programov, v ktorých by sa mali viac zamerať na kvantitu a kvalitu samotného vzdelávania. Absolvovanie vzdelávania nemá byť len prostriedkom na zvýšenie si príplatku k platu, resp. získanie istého benefitu finančného charakteru. Ďalšie vzdelávanie učiteľov má význam len vtedy, ak získané, naučené dokážu učiteľia skutočne implementovať do svojej pedagogickej praxe, do práce v konkrétnej škole a s konkrétnymi žiakmi.

Príspevok je priebežným výstupom riešenia projektu KEGA č. 046UMB-4/2018 „Ako rozumieme inkluzívnej edukácii? Tvorba optimálneho výučbového modelu“.

LITERATÚRA

- Autorský kolektív. (2014). *Pedagogický model inkluzívneho vzdelávania v základných školách PRINED – Projekt inkluzívnej edukácie*. Prešov. Dostupné na: https://www.1zszv.sk/download_file_f.php?id=589304.
- Autorský kolektív. (2017). *Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania. Učiace sa Slovensko*. Bratislava.
- Bagaľová, L. & Bizíková, L. & Fatulová, Z. (2015). *Metodika podporujúca inkluzívne vzdelávanie v školách*. Bratislava: ŠPÚ.
- Blaško, M. (2009). Úvod do moderní didaktiky I. *Systém tvorivo-humanistickej výučby*. Košice: Katedra inžinierskej pedagogiky Technickej univerzity. Dostupné z <http://andragogikaffpo.weebly.com/uploads/9/9/4/6/9946154/binder2.pdf>.
- Európska agentúra pre rozvoj špeciálneho a inkluzívneho vzdelávania. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/europska-agentura-pre-rozvoj-specialneho-a-inkluzivneho-vzdelavania/>.
- Gavora, P., et al. (2010). *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. Bratislava, Univerzita Komenského. Dostupné z: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/>
- Gulová, L., & R. ŠÍP (2013). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada.
- Helus, Z. (1995). Jak dál ve vzdělávání učitelů? In *Pedagogika*, 1995 (2), 105–109.
- Hornák, L. (2010). Rómovia a inkluzívna pedagogika. In: Lechta, V. (ed.): *Transdisciplinárne aspekty inkluzívnej pedagogiky*. Ročenka časopisu Efeta, vyd. EMIT plus s. r. o., 207 – 215.
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. *Zoznamy poskytovateľov vzdelávania pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov*. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/zoznamy-poskytovatelov-vzdelavania-pedagogickych-zamestnancov-a-odbornych-zamestnancov/>.
- Miškolci, J. (2019). *To dá rozum. Ponuka programov ďalšieho vzdelávania. Nie všetci pedagogickí a odborní zamestnanci si nájdu vhodnú ponuku programov profesijného rozvoja*. Dostupné z: <https://analiza.todarozum.sk/docs/330908001nm1a/>.
- Národní pedagogický institut České republiky. Dostupné z: https://www.nidv.cz/vzdelavaci-programy?filter_type%5B%5D=132&search.
- Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania 2018–2027. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/20212-sk/vlada-schvalila-narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania/>.

- Kasáčová, B. (2004). Zmeny učiteľskej profesie a kontinuálne vzdelávanie. In *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. U*9.87–99. Dostupné z https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104745/U_Paedagogica_09-2004-1_9.pdf?sequence=1.
- Kohnová, J. (2003). Současný stav a nový model dalšího vzdělávání učitelů. In *Pedagogická orientace* 2003 (1), 53–58. Dostupné z <https://journals.muni.cz/pedor/article/viewFile/6708/6188>.
- Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. (2018). Dostupné na: <https://www.radavladyp.gov.sk/pracovna-skupina-pre-problematiku-inkluzivneho-vzdelavania/>.
- Rosa, V. (2000). Kedy bude ďalšie vzdelávanie systémom. In *Vzdelávanie pedagogických pracovníkov v 21*. Bratislava: Metodické centrum 34–41.
- Rusnáková, A. (2015). *Problematický pojem „prieskum“ v sociálno-vednom výskumu na Slovensku*. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/328861301_Problematicky_pojem_prieskum_v_socialnovednom_vyskume_na_Slovensku_An_Ambiguous_Term_Survey_in_Social_Science_Research_in_Slovakia.
- UNESCO. Policy Guidelines on the Inclusion in Education. (2009). Dostupné na: <https://en.unesco.org/themes/inclusion-in-education/resources>.
- Vyhláška č. 614/2002 Ministerstva školstva Slovenskej republiky o kreditovom systéme štúdia. Dostupné z: <https://www.epi.sk/zz/2002-614>.
- Vyhláška o vzdelávaní žiakov se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění vyhlášky č. 270/2016 Sb. a vyhlášky č. 416/2017 Sb. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlasaka-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-2>.
- Zákon 138/2019 Z.z., o pedagogických a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2019-138>.

Kontakt

PhDr. Zuzana Osvaldová, PhD.: zuzana.osvaldova@umb.sk

PaedDr. Veronika Vrabcová: veronika.vrabcova@umb.sk